

ויש מפרשים שלדעת רבינא כל שנעשה אפר אין נחשב 'שלדו קיימת' אלא בנחרך בלבד (ריטב"א). וכתב שם 'הלכתא כרבה'. והמהדיר הגיה: 'רבינא'. אך יתכן שכוונתו לרבא, וכמו שנראה מהרמב"ם שנקט כרבא [וע' רשב"א ברכות כ שהלכה כרבא כנגד רבינא מפני שהיה רבו, וכיו"ב כתב בחו"א בכורות יח, במחלוקת רבא ור"פ תלמידו]. ובחו"א (קיד, 1) נסתפק שמא פסק הרמב"ם כרבינא, ע"ש.

'המפלת יד חתוכה... אין נותנין לה ימי טוהר. מאי טעמא, אימא הרחיקה לידתה.'
 ... נראה דדוקא לענין ימי טהרה לא מהני חזקתה לומר דהשתא הוא דקילדה, דכיון דמסופקנין אנו על לידה דהשתא אי הוי לידה גמורה או דלא הוי כי אם מיעוט ולד, הוי כעין חזקה דלא הוי לידה, כמו שהיתה שעה קדם... אבל אינה מטמאה למפרע שמא הקדימה לידתה – דאוקמה אחזקתה, וכיון שהיתה בחזקת טהרה ואפילו לתרומה וקדשים אפשר דלא מחמירינן כאן. ואין זה תימא שהחזקה מהני למפרע ולא אדהשתא, שאין החזקה לעולם עד שהדבר כמקדם, אלא אחרי שאין ודאי מוחלט להאדם כי אם שלא יסיר עיניו, הנה מתחלה נתנו חקי ד' ותפקידם על פי החזקה שהשאירה לו העין בראיתה המוקדמת ולא ישונה מצותו עד שיראה את הפכו, ואז ישמור פקודתו על פי ראייתו ע"פ מצב הדבר מעת ראייתו ואילך, אבל עליו להחזיק את המצב הראשון בראיתו הראשונה עד שראה הפכו אף במה שהוא נוגע להעתיד לאחר שכבר ראה שינויו... והלכך סבירא לן דחזקת אם לא מהני לבת, משום דחזקת האם החזקנו בפועל ולפיה שבנו דרכנו, משא"כ בבתה, וה"ה הכא נהי דמחמירינן לבלי תת לה ימי טהרה מ"מ לא מטמאין לה למפרע... וצ"ע' (מתוך חזון איש קטו, א).

'אמר אביי: אינה חוששת לכל דבר מדאורייתא אבל מדרבנן חוששת.' וקשה כיצד פסק ושנה 'אינה חוששת', היה לו לומר דבר תורה אינה חוששת, וכמו ששואל הגמרא בכל מקום כיוצ"ב? ומתוך הדוחק יש לומר שגזרת אמוראים היא ולא נגזרה בימי חכמי המשנה. וטעמם משום שגזרו הוצאת ידו אטו הוצאת ראשו (עפ"י ריטב"א).

(ע"ב) 'אמר עולא: לא, הא מני רבי אליעזר היא... לאו אמר ר"א התם בעינן דידע אי בשרץ איטמאי אי בנבלה איטמי, הכא נמי בעינן דידע אי בלובן איטמי אי באודם איטמי...' – ולפי זה לא פטור אלא בשוגג ומשום שלא קדמה להעלמתו ידיעה במה נטמא. אבל לטעמו של רב שפטור מגזרת הכתוב מזכר ועד נקבה – פטור בין בשוגג בין במזיד. וכן פסק הרמב"ם (ע' דובב מישרים ח"א קלד. ואף מותר לכתחילה מדין תורה להיכנס למקדש – כן כתב בשו"ת אבני נזר אה"ע יטו, ונכפל בחו"מ קכח – דלא כדעת הורע-אברהם).

'האי נמי מבעי ליה במי שיש לו טהרה במקוה, פרט לכלי חרס.' נראה שבכלל זה נתמעטו אוכלים ומשקים, שאין להם טהרה במקוה [וגם אינם נעשים אב הטומאה, ככלי חרס. עתוס']. ולכך בשר קדשי קדשים שנטמא – שורפים אותו בפנים ואין צריך להוציאו (ע' שקלים חו; רמב"ם פסוה"מ יטו) – שלא נאמרה בהם תורת שילוח מחנות (ע' תקלין חדתין שקלים שם ג). ויתכן שמדרבנן אסור. ע' הגהות הגר"א על הירושלמי שם. והוא הדין בכלי חרס – ע' יראים שלם רעזו).

דף בט

'הוחזקה עוברת' – הוחזקה מעוברת [כמו 'מביאים נשים עוברות וילדות שם' – פרה ג, ב].

(ע"ב) 'אשה שיצאתה מלאה ובאה ריקנית... אימר יולדת נקבה בזוב היא...' מדובר שאומרת שראתה דם שלא בשעת לידה ואינה יודעת מתי וכמה ימים ראתה, ולכך אנו חוששים שמא ילדה מתוך זוב, אבל לא אמרה כן – אין מחזיקים אותה ביולדת בזוב וגם אין חוששים שמא ראתה דם לאחר הלידה, שאין חוששים לראיה כל זמן שלא ידעה אלא בשעת הוסת. וכן משמע בפרק אחרון. ואם אין אתה אומר כן, השוטה והחרשת והקטנה שראתה תהיינה אסורות לשמש לעולם שמא ראו והן אינן מרגישות ולא יודעות (רמב"ן).

'אלא שבוע רביעי אע"ג דקא חזיא דם תשמש דהא דם טוהר הוא, לאו משום דלא אזלינן בתר רובא...' – ואף על פי שחוששים שמא רוח הפילה, מצריכים אותה לטבול צ"ה טבילות, ואין אומרים ספק ספקא הוא; ספק נפל הפילה ספק רוח הפילה, ואפילו אם נפל, שמא אין זמנה היום לטבול – שכדאי היא טבילה בזמנה מצוה להצריכה טבילות אלו אפילו בשני ספקות, שהרי מים מזומנים לפניה לטבול בהם (עפ"י ריטב"א ושאר ראשונים לעיל יח: – בבאור ה'הוה אמינא' של הגמרא שם לסייע לרבי יהושע בן לוי מהברייתא).

ורמו הריטב"א ללשון הגמרא בע"ז לו: 'מאי בשיקעתא – זילו טבולו' ושם משמע שהוא מצד מדה ראויה ואינו חיוב גמור מן הדין – ערמב"ם הל' אבות הטומאות טו, ט וש"ע או"ח קס, יא ובהגר"א. וכן נראה מסברא, שהרי בכל מקום הולכים אחר ספק ספקא להקל אלא שאם אפשר להחמיר בקל יש להחמיר. ע"ע במובא בע"ז שם ובבכורות ט. וצ"ע.

'שבוע שני מטבילין אותה בלילותא אימר יולדת נקבה היא, ביממא – אימר יולדת זכר בזוב היא' – ואין עולים לה טבילות של לילה, כיון שנאמר בזבה וספרה לה שבעת ימים צריכה לספור מקצת מן היום דוקא, אבל מקצת מהלילה לא עולה לה אעפ"י שמקצת היום ככולו (תורי"ד).

דף ל

'סוף שבוע קמא ליטבלה?...' – לפי שהעמדנו בבין השמשות [ולא בלילה, כמו שפרש"י], אם כן הלא יכולה להפסיק בטהרה כשבאה לפנינו והריהי סופרת שבעה נקיים וביום השביעי טבול (עפ"י רמב"ן). לכאורה משמע מפשט הלשון שמועיל הפסק טהרה בבין השמשות [ובטעם הדבר, הגם שהפסק טהרה מעכב מעיקר הדין לדעת הרמב"ן (להלן סט – ודלא כהתורא"ש שם שכתב שחומרא היא מדרבנן), היה מקום לומר משום דאזלינן בתר חזקת יום. וצ"ע], ואולם בתורי"ד מבואר שספק הוא אם תועיל בדיקתה, כי שמא עתה לילה, ורק מספק אנו מצריכים אותה לטבול ביום השביעי. ושם גם כוונת הרמב"ן כן (וכמו שכתב הב"י (קצו) שאין מועילה בדיקה בין השמשות משום ספק לילה. וע"ע בענין זה באגרות משה או"ח ח"ד סוס"י סב ויו"ד ח"ד יז, כו, ובתשו' הגר"ע יוסף שליט"א).

'המפלת ליום ארבעים אינה חוששת לולד.' רש"י פירש 'יום מ' – לטבילתה'. יש לשמוע [מכך שהזכיר טבילתה, ולא פירש כפשוטו יום מ' לשימושה כמו שכתב הרמב"ם, ומדובר ששימשה רק כאותו יום] שהמפלת בתוך ארבעים לטבילתה, אין לה לחוש שמא נתעברה מקודם לכן, וודאי לא מלאו לעובר ארבעים יום, שאם היתה מעוברת מקודם לא היתה רואה גידות שהרי אין דרכה של מעוברת לראות דם (כן פסק בתשובת עבודת הגרשוני. וכן משמע מה'תשובה מאהבה' ח"א ע, וכ"כ בחכמת אדם קא – מובא בפ"ת קצד סק"ג. ודוקא בראיית דם ממש, ולא בראית כתם. ע"ש).

ויש חולקים על כך (ע' חוות דעת קצד סק"ב וסדרי טהרה שם סק"ז), שהרי מן הדין תוך שלשה חדשים ראשונים

ואולם לענין עבודה במקדש, נראה ודאי שהוא בחיוב מיתה, כמו לענין תרומה (ערוך לנר בע"א ד"ה את התרומה. ע"ש).

ו. נכנס למקדש ואח"כ נקרע ונתברר – פטור על כניסתו כיון שבשעת הכניסה לא היה ודאי ונתמעט מן הכתוב (עפ"י תורא"ש; מנחת חינוך כג ועוד). ויש מי שנסתפק בדבר (ערוך לנר). לענין שאר טומאות, דינם כשאר כל אדם וחייבים על ביאת מקדש (מזכר... – מטומאה הפורשת מן הזכר...).

א. טומטום ואנדרוגיניוס שנגע בלובן של זכר או באודם של נקבה ונטמא – חייב משום ביאת מקדש (ראב"ד הל' מטמאי משכב ומושב א, ח עפ"י התוספתא [וכן משמע מדיוק דברי רב. עפ"י חזו"א זבחים ב, ט]. ומפשט לשון הרמב"ם שם משמע אפילו הוא עצמו שנגע כאחת בלובן ואודם של עצמו חייב. והראב"ד השיגו. וע' בבאור דברי הרמב"ם במרכבת המשנה שם; חדושי חתם סופר; חסדי דוד על התוספתא זבים ב. ויש מפרשים דבריו באופן אחר (עכס"מ), ויש מגיחים בדבריו – ע' חזון נחום).
 ב. הטומטום, אעפ"י שאולי הוא זכר וערל, אינו כשאר ערלים שאסורים לבוא למקדש כטמאים, שלא גרעה 'טומאה' זו מטומאת לובן ואודם שאינו חייב עליה משום טומאת מקדש (עפ"י אבני נזר חו"מ קכח, ז; דובב מישרים ח"א קלד).

דף כט

נו. א. עובר היוצא ממעי אמו, מאימתי נחשב כ'ילוד' לענין טומאת לידה ולפטור את הבא אחריו מן הבכורה? – כשיצא כתקנו או במהופך, כשהוא שלם או מחותך?
 ב. המפלת ואין ידוע מה הפילה – מה דינה?

א. עובר היוצא כדרכו, הרי הוא כילוד משיצא רוב ראשו. איזהו 'רוב ראשו' – פדחתו. כן סתמה המשנה וכדעת רבי יהושע בברייתא. רבי יוסי אומר: שיצאו צדעיו. ויש אומרים משיראו קרני ראשו (= גובה ראשו שאצל העורף).

הלכה כסתם משנה. וביציאת רוב פדחת אינו כילוד אלא בכולה שהיא רוב ראשו. ויש אומרים שאפילו ברוב פדחת הוי לידה (ע' כסף משנה אבל י; ב"י ב"ח ושי"ך יו"ד קצד, י. וע"ע ש"ש ז, טו).
 ג. פל שלם (כגון בן שמונה או בן תשעה מת. ע' בכורות מו וברש"י. וכבר העירו המפרשים על המהרש"א כאן שיצא לחלק בדבר – ע' אחיעזר ח"ג סד, ב; חזו"א); שמואל אמר: אין הראש פוטר בו. לפי לשון אחת בגמרא גם רבי אלעזר סובר כן אבל רבי יוחנן חולק, ולפי לשון אחרת יתכן ששניהם אינם סוברים כשמואל. וכן השיבו על דברי שמואל במקום אחר מהמשנה (בכורות מו).

א. מפשט לשון רש"י (בכורות מו) נראה שלפי שמואל אין די ברוב אלא צריך ראשו ורובו [ואעפ"י שבסוגינתו מבואר שבמחזותך די ברוב, י"ל שלענין בכור צריך ראשו ורובו. ושמא רק שמואל סובר כן] (עפ"י אבני נזר יו"ד שצג, ה).

ב. יש אומרים בדעת הטור ושלחן ערוך שהלכה כשמואל (ע' בחדושי הנצי"ב בכורות מו). והגר"א השיג על דבריהם שהרי שמואל איתותב (וע' שפת אמת שם. וברש"י לעיל כו. משמע שנקט כשמואל, אבל שאר ראשונים חלקו על דבריו).

יצא מסורס (= מהופך) – משיצא רובו הריהו כילוד.

יצא מחותך – משיצא רובו. לדברי רבי אלעזר, אפילו הראש עם החתיכות אין חשוב ולד עד שיצא רובו.

ולדברי רבי יוחנן משיצא הראש הריהו כילוד. וכבר נחלקו בדבר תנאים, חכמים ורבי יוסי. ונחלקו רב פפא ורב זביד האם לחכמים ראשו פוטר ולרבי יוסי רוב גופו, או להפך (כפרש"י). ותניא כוותיה דרב זביד שלחכמים הראש פוטר).

א. לפירוש התוס', לדברי רב זביד נחלקו חכמים ורבי יוסי האם במחותך הריהו כילוד משיצא ראשו או די ברוב ראשו.

ב. הלכה כרבי יוחנן שביציאת הראש הריהו כילוד. ואולם צריך שיצא כל הראש ואין די ברוב הראש אלא בשלם (עפ"י רמב"ם איס"ב י, ומקורו מהברייתא שאמרה 'רוב ראשו' ביצא כתיקנו דוקא (ל"ה). גם י"ל שפסק כתנא קמא דברייתא וכפירוש התוס'. וע"ע חזו"א קיז, א קת, א). ויש שפסקו שאין הראש מהוה לידה במחותך (ערש"י בכורות מו. וריט"א שם – שפסק כרבי יוסי כפי שיטתו כאן; ר"י קורקוס בכורים יא, טו).

יציאת הילוד לענין דיני נחלה, ושאר פרטים – ע' בבכורות מו.

ב. המפלת ולד ואין ידוע מהו, אם זכר אם נקבה – תשוב לזכר ולנקבה. אין ידוע אם ולד היה אם לאו – תשוב לזכר ולנקבה ולנדה, כלומר אין לה ימי טוהר כי שמא רוח הפילה, וכל דם שתראה נחוש לו משום נדה. ודוקא כשלא הוחזקה עוברת (= מעוברת), אבל הוחזקה עוברת – הלך אחר רוב נשים היולדות ולד, וכדברי רבי יהושע בן לוי: עברה נהר והפילה בו – מביאה קרבן ונאכל, הלכך יש לה ימי טוהר. יתכן שמדין תורה בכל אופן יש לילך אחר הרוב, ורק מדרבנן חששו בדלא הוכר עוברת (ע' חזו"א קיח, ד).

וכן הדין בבהמה, הלך אחר רוב בהמות שיוולדות ולד. אולם אם יצתה (לאפר) מלאה ובאה בו ביום ריקנית – הבא אחריו בכור מספק, שכיון שלא טינפה יום אחד קודם הלידה (וכגון שלא שהתה בחוץ, שידוע לנו שלא טינפה. תוס') כדרך הבהמות – הורע הרוב.

דפים כט – ל

נז. א. אשה הבאה לפנינו ואנו מצריכים אותה תשעים וחמש טבילות ויותר, במשך שמונים יום רצופים – כיצד?

ב. אלו כללים והלכות עולים מן הסוגיא בעניני טבילת יולדת וזבה וספירת נקיים?

א. אשה שיצאה מלאה ובאה לפנינו ריקנית ואין אנו יודעים מתי ילדה, וגם אין ידוע ימי נדתה וזיבתה; פעמים שאנו מצריכים אותה יותר מתשעים וחמש טבילות בשמונים יום הבאים – לדברי בית שמאי. כיצד?

בשמונים הלילות הראשונים שלאחר היום שבאה לפנינו, צריכה טבילה בכל לילה, שמא כלו ימי טוהר שלה היום וצריכה טבילה לערב (כדברי בית שמאי המצריכים טבילה ליולדת לאחר מלאת ימי טהרה), וטבילה בזמנה – מצוה (לב"ש ולב"ה). [בשבועים הראשונים יש טעם נוסף להצריך טבילה בכל לילה (אפילו לבית הלל) – שמא היום כלו ימי טומאת יולדת].

בשבוע השני והשלישי, אם לא ראתה בהם – צריכה טבילה נוספת בכל יום ויום; בשבוע השני – שמא ילדה זכר בתוך ימי זיבתה [ללא קושי], ובכל יום יש להסתפק שמא הוא היום השביעי לספירה (שהרי אין ידוע מתי ילדה ומתי מתחילים שבעה נקיים לזובה, וימי לידה שאינה רואה בהם אין עולים לה לספירת